

MILOSRDENSTVÍ: PROMĚŇUJÍCÍ MILOST A POSLÁNÍ

Čtyři čísla letošní Koinonie se zaměřila na téma milosrdenství. Milosrdenství - dar, který přichází od Boha, aby proměnil život křesťanů a nasměroval je k poslání, které spočívá v tom být "Milosrdný jako Otec" (bula *Misericordiae Vultus - Tvář milosrdenství- uvádějící Rok milosrdenství 2015-2016, MV 13*).¹

Toto jsou témata letošních článků:

- Koinonia 2016-1: *Rok milosrdenství a odpustky z Assisi.*
- Koinonia 2016-2: *Žít milosrdenství ve společenství.*
- Koinonia 2016-3: *OFS a dílo milosrdenství v dějinách.*
- Koinonia 2016-4: *OFS a dílo milosrdenství dnes.*

ROK MILOSRDENSTVÍ A ODPUSTKY Z ASSISI

Fr. Martín Bitzer, OFMConv

Úvod

Papež František vyhlásil *Mimořádný rok milosrdenství*. To velmi vypovídá o stylu, v němž se nese jeho služba Petrova nástupce. Tato intuice a zaměření papeže Františka obrací okamžitě naši mysl k svatému z Assisi, který si přál, aby Boží odpuštění a milosrdenství dosáhlo na všechny, ne pouze na pár privilegovaných.

Opravdu, *Chudičský* získal r. 1216 od papeže Honoria III. Odpustky z Porciunkuly, lidově nazývané Odpustky z Assisi; přesně před 800 lety: jaká šťastná náhoda!

Pro přiblížení těchto dvou církevních událostí jsem vybral čtyři slova, jež nám dávají tušit harmonii, která existuje mezi těmito dvěma osobnostmi. Jsou to: evangelium, milosrdenství, společenství a radost. Radost jako ovoce života ve společenství; společenství jako ovoce milosrdenství, žitého a utvrzovaného evangeliem.

1. Evangelium

Pro svatého Františka bylo evangelium tím nejjistějším referenčním bodem, který dal směr jeho životu a životu jeho bratří. Svatý František naslouchal pozorně evangeliu, až přišel na místo zvané Porciunkule, kde byl starý kostel vybudovaný ke cti požehnané Panny - Matky Boží, a který František opravil, protože kostel byl opuštěný a nikdo se o něj nestaral. Jeho první životopisec, Tomáš z Celana, uvádí:

*Jednoho dne se v tomto kostelíku četlo evangelium o rozesílání apoštolů a svatý Boží byl přítomen. Ihned po mši svaté prosil naléhavě kněze, aby mu toto evangelium vyložil. Když svatý František slyšel, že Kristovi učedníci neměli mít ani zlato, ani stříbro, ani jiné peníze, že si na cestu neměli brát ani opasek, ani brašnu, ani chléb, že si neměli s sebou brát ani hůl, ani obuv, ani dva pláště, ale že jejich úkolem bylo hlásat Boží království a pokání, zaradoval se v Duchu Božím a řekl: »**To je to, co chci, co hledám a co chci z celého srdce dělat.**« Hned, pln radosti chce svatý Otec naplnit toto spásné povzbuzení. Ani chvíli neotálí, aby začal žít tak, jak právě slyšel. Vyzul obuv, odložil hůl a kožený pás zaměnil za provaz. Hábit si předělal do tvaru kříže, aby se ubránil šalbě Zlého. Hábit byl z hrubé látky, aby v něm křížoval své tělo s jeho neřestmi a hříchy. Byl to oděv chudičský a bez ozdob, aby neprobouzel světské žádosti. I to ostatní, co slyšel, začal konat s co největší péčí a úctou. **Nebyl***

¹ *Misericordiae Vultus*. Bula uvádějící Rok milosrdenství, 2015

*hluchým posluchačem evangelia, ale co slyšel, pečlivě zachovával v paměti a usiloval doslova vše plnit.*²

Způsob života založený na evangeliu, jak ho přijal František a jeho první bratři, byl ústně schválen papežem Innocencem III. a později v roce 1223 papežskou bulou papeže Honoria III. Neponechává prostor pro žádnou pochybnost o radikální Františkově životní volbě. Potvrzená řehole uvádí:

Řehole a život Menších bratří je: zachovávat svaté evangelium našeho Pána Ježíše Krista životem v poslušnosti, bez vlastnictví a v čistotě (Františkánské prameny, Potvrzená řehole, 1, 1).

Výraz “zachovávat svaté evangelium našeho Pána Ježíše Krista” se opakuje v řeholích sv. Kláry, Třetího regulárního řádu a Sekulárního františkánského řádu.

Ve své Závěti (Odkazu) sv. František později řekne: *A když mi Pán dal bratry, nikdo mi neukazoval, co mám dělat, ale sám Nejvyšší mi zjevil, že mám žít podle svatého evangelia. To jsem několika slovy a jednoduše nechal napsat a pan papež mi to potvrdil.*

Co se týče papeže Františka, evangelium je hlavním předmětem jeho první apoštolské exhortace *Evangelii gaudium*, která se věnuje evangelijní výzvě v dnešním světě. Je to programový dokument, tj. obsahuje program pontifikátu papeže Františka, jak říká papež se svou charakteristickou srozumitelností:

Je mi známo, že dokumenty dnes nezbuzují stejný zájem jako v minulých dobách a rychle upadají v zapomnění. Navzdory tomu však zdůrazňuji, že to, co zde zamýšlím vyjádřit, má programový význam a závažné důsledky. (EG 25).

Tedy tento papež je vytrvalý ve vybízení všech, v celé jejich různorodosti, aby si dali evangelium do kapsy, četli z něj každý den úryvek a žili ho, a používá při tom konkrétní gesta známá všem a snadno srozumitelná slova. Tato gesta a slova nabízí všem počínaje uprchlíky, nemocným, bezdomovcům a poutníkům, kteří přicházejí do Říma, nebo lidem, které potkává na svých cestách, davům na svatopetrském náměstí a na místech, kam přichází z určitých důvodů, a konče vatikánskou diplomacií, ve které uspěl ve snahách usmířit strany rozdělené desetiletí i staletí, nebo ve svém otisku a dynamice, které přináší do Vatikánské kurie a které mají silné odezvy také v dalších biskupských kuriích po světě, v náboženském životě a smýšlení laiků.

Mezi zdravými důsledky jeho stylu vykonávání úřadu jsme našli například decentralizaci moci určené k službě (církve je katolická, ne pouze evropská) a deklerikalizaci, která činí laické věřící odpovědnějšími za své křesťanské povolání žité ve světě (v rodině, v sociálním a politickém kontextu).

Rád bych uzavřel tuto první část srovnání svatého Františka a papeže Františka slovy kardinála Carla Maria Martiniho blahé paměti, odkazující na svatého Františka. Tato slova nám mohou pomoci pochopit význam úřadu papeže Františka - *Servus servorum Dei* (služebník služebníků Božích):

“Svatého Františka poslal Bůh do své církve, aby ji osvobodil od obavy, že evangelium není proveditelné, že to není realita, která by měla být brána vážně; aby ji osvobodil od přetrvávajícího komplexu, že evangelijní život je jen pro některé lidi, jen pro některá období a okamžiky; aby ji osvobodil od strachu žít evangelium; aby evangelium bylo přijato jako proměňující poselství v celé své plnosti; aby nás osvobodil od strachu vložit celé evangelium do celého našeho života.

*Svatý František osvobozuje církev své doby od strachu, od podezření, že evangelium není proveditelné, že se nedá praktikovat. Osvobozuje ji od této nedůvěřivosti, která se v historii opakuje, a která i dnes vážně rezonuje. Neosvobozuje církev kázáním ani učenými rozpravami ani demonstracemi, ale tím, že sám se vrhá doprostřed církve, mezi lidi.”*³

² Tomáš z Celana, První život a podivuhodné činy svatého Františka z Assisi, kap. IX, Františkánské prameny, Křesťanská akademie 1982

³ Carlo Maria Martini, *Per amore, per voi, per sempre. Parole ai consecrati*, a cura di Giuseppe Bettoni (Milano 2013) p. 187.

2. Milosrdenství

Milosrdenství je druhé heslo, které mají svatý z Assisi a papež František společné. Podle těchto dvou osobností dostáváme milosrdenství od Boha a cvičíme se v něm ve společenství. Centrem je neoddelitelná dynamika ilustrovaná v podobenství o nelitostném služebníkovi (Mt 18:23-35), zmiňovaná papežem Františkem v bule vyhlášující rok milosrdenství (MV 9).

Podle interpretace Tomáše z Celana, později potvrzené samotným sv. Františkem v jeho Závěti (Odkazu), konverze je spojená s milosrdenstvím; později zaujala centrální postavení v jeho životní zkušenosti.

*Pán dal mně, bratru Františkovi, abych takto začal konat pokání: neboť když jsem byl v hříších, zdálo se mi příliš trpkým vidět malomocné. A sám Pán mě přivedl mezi ně a prokázal jsem jim milosrdenství. A když jsem od nich odcházel, to, co se mi zdálo hořkým, změnilo se mi ve sladkost duše i těla; a pak jsem [ještě] chvíli otálel a opustil jsem svět. Pro Chudičkého činit pokání bylo totéž co činit milosrdenství.*⁴

Zdá se, že František přehodnotil setkání s malomocnými z úhlu pohledu podobenství o dobrém Samaritánovi (Lk 10:37), který (poté co kněz a levita bohužel kolem raněného jen prošli) “ošetřil ho se soucitem” (*fecit misericordiam in illum*). František říká ozvěnou: “prokázal jsem jim milosrdenství” (*fecit misericordiam cum illis*).⁵

Pro Františka, který byl zpočátku tak sebestředný, bylo toto setkání zkušeností, která mu pomohla vyjít ze sebe sama; dala mu plnou radost, nový smysl, plnost existence. Vyznává: *to, co se mi zdálo hořkým, změnilo se mi ve sladkost duše i těla. Krátce poté to nabylo konkrétní podoby v jeho definitivní životní volbě: a pak jsem [ještě] chvíli otálel a opustil jsem svět.*

Později, veden zájmem o lidi, kteří neměli prostředky a sílu vydat se na pouť do Svaté země, požádal František papeže Honorio III. o plnomocné odpustky pro kostel Panny Marie z Porciunkule. Dialog mezi ním a papežem se odehrál tímto způsobem:

“Svatý otče”, řekl František, „právě jsem pro Vás dokončil opravu kostela Panny Matky Kristovy. Prosim Vaši Svatost, abyste ji obdaril odpustky bez peněžních darů.“ Papež odpověděl: “Není běžné to dělat, protože kdokoliv žádá odpustek, musí si ho zasloužit tím, že nabídne ruku, aby pomohl a přispěl. Nicméně, řekni mi, na kolik let to chceš a kolik odpustků mám poskytnout.” František odpověděl: “Svatý otče, ať Jeho Svatost nepočítá roky, ale duše.” Pan papež odpověděl: “A jakým způsobem chceš duše?” Blažený František odpověděl: “Svatý otče, rád bych, pokud Vaše Milost dovolí, aby ti, kdo přijdou do tohoto kostela kající a poté, co vyznali své hříchy a dostali rozhrěšení od kněze, byli osvobozeni od své bolesti a od svých hříchů v nebi i na zemi ode dne svého křtu až po den a hodinu, kdy vstoupili do tohoto kostela.” Svatý otec dodal: “Františku, to žádáš příliš mnoho, a ani to není zvykem Římské kurie, dávat takovýto typ odpustků.”⁶

Navzdory tomu papež nakonec udělil svatému Františkovi odpustky, které žádal, se slovy: *“Těší mne, že dostaneš toto privilegium. Ať se tak stane ve jménu Páně”*.⁷ Bylo to *“zveřejněno během posvěcení kostela sedmi biskupy”*⁸ 2. srpna 1216. Prameny říkají, že *“blažený František mluvil před těmito biskupy. Držel v ruku tento dokument a říkal: “Chci vás všechny poslat do ráje, a oznamuji tudíž odpustky, které jsem obdržel z úst nejvyššího pontifika, a všichni, kteří jste sem dnes přišli a ti, kteří sem přijdou každý rok v tento den s dobrým a zkroušeným srdcem, dostanou odpustky všech jejich hříchů”*.⁹

⁴ Srv. Pietro Maranesi, *Facere misericordiam: la conversione di Francesco d'Assisi: confronto critico tra il testamento e le biografie* (Porziuncola, 2007).

⁵ Srv. *Fonti Francescane. Nuova Edizione*, Nota a pie di pagina n.2 (Padova 2004) p. 99.

⁶ Diploma del vescovo Teobaldo d'Assisi, in *FF* 2706/10.

⁷ *Tamtéž*. *FF* 2706/10.

⁸ *Tamtéž*. *FF* 2706/11.

⁹ *Tamtéž*

Jak víme, vazba mezi sv. Františkem a papežem vydržela během staletí, až do našich dnů. V bule vyhlášující Mimořádný rok milosrdenství papež František prohlašuje:

“Boží milosrdenství zkrátka není nějaká abstraktní idea, nýbrž konkrétní skutečnost, která zjevuje jeho lásku, podobně jako otec a matka jsou dojati svým dítětem až do hloubi svého nitra. Je opravdu na místě říci, že jde o niternou lásku. Pramení v nitru jako hluboké přirozené citění tvořené něhou, soucitem, shovívavostí a odpuštěním.” (MV 6).

A ke konci buly papež zve:

“Prožijeme intenzivně tento rok milosrdenství, prosíme Otce o odpuštění hříchů a o rozšíření jeho milosrdné shovívavosti.” (MV 22).

Mottem mimořádného svatého roku, *Misericordes sicut Pater* (“Milosrdný jako Otec”, MV 13), nám papež připomíná, že jde o to, abychom milosrdenství přijali a uplatnili ho v praxi. Papež prohlašuje:

Zdá se obtížné tolikrát odpouštět! A přece je odpuštění nástrojem, který je nám dán do rukou, abychom dosáhli vyrovnanosti srdce. Zanechat zášti, hněvu, násilí a pomsty, je nezbytnou podmínkou šťastného života. (MV 9).

Chtěl bych podtrhnout výraz “vyrovnanost srdce”. Žít své povolání s opravdovostí není daleko od reality, není nemožné toho dosáhnout; je to dar Pána, který je nabízen všem skrze církve a který je všem povinností. Je to dar, který by neměl být zahozen. Papež František v bule cituje svůj vlastní dokument Evangelii Gaudium 24: Církev „*prožívá neuhastitelnou touhu nabízet milosrdenství*“ (MV 10).

3. Společenství

Společenství s těmi, kteří se zavázali k evangelní chudobě svou profesí - žít *sine proprio* (“bez čehokoliv, co by člověku patřilo”). Tedy, bratři se rozhodli žít v neustálém odvlastňování (dokonce i sama sebe). Svatý František vzpomíná ve své Závěti: *“A když mi Pán dal bratry ...” (Závěť 14).*

Pán je ten, který dává. Tento Pán, který dává a odměňuje, je představován na začátku Závěti, když František říká: *“Pán dal mně, bratru Františkovi, abych takto začal konat pokání” (Závěť 1).* Konat pokání je pro Františka dar od Pána; protože, jak řečeno výše, tento životní styl znamená také vytvářet milosrdenství pro všechny. A to činí lidi šťastnými. Jiný dar následuje: *“Pán mi dal v kostelích takovou víru” (Závěť 4); “Potom mi Pán dal a dává takovou víru v kněze, kteří žijí podle zásad svaté římské církve” (Závěť 6).*

Tedy mezi vzácnými dary, které dal Pán Františkovi, nalézáme bratry. Druhá část vzpomínek Františka (*Vzpomínky, Závěť*) se vztahuje na vznik a život jeho prvního bratrského společenství; počíná oslavou dobrotivého Otce, který mu dal bratry, tak jako kdysi dal Ježíšovi učedníky (srv. *Jan 17:6-12 a 24; Nepotvrzená řehole 22 a 42-43*). Podobně, společenství menších bratří je “dar”, stejně tak jako začátek života v pokání, oddanost kostelům a víra v kněze. Tímto způsobem je první část Závěti vytvořena jako jedinečná akce milosti v mnoha situacích (F. Olgiati).¹⁰

František se totálně otvírá Bohu a přijímá s vděčností každý dar, který je zavázán žít se svými bratry, a zve každého dělat totéž. Jeho *Výklad Otčenáše* a *Chvalozpěv stvoření* jsou výmluvným příkladem.

Františkovo žití víry v Krista v církvi (a ne mimo církve), se vztahem k jejím jednotlivým složkám a jeho otevřenost světu, až po setkání se sultánem egyptským jménem Melek-el-Kamel v červnu 1219, svědčí o tom, jak František obohatil kulturu své doby.

Papež František v naší době přispívá svým dílem, když propaguje “kulturu setkávání”, gesty a slovy. Dostačujícím příkladem je mnoho snímků pořízených v letech jeho pontifikátu a jeho *“Poselství k 48. světovému dni sdělovacích prostředků”* (24. ledna 2014), nazvané *Komunikace ve službě autentické kultury setkávání*.¹¹

¹⁰ Srv. *Fonti Francescane. Nuova Edizione*, Nota a pie di pagina n.13 (Padova 2004) pp. 100-101.

¹¹ Signed at the Vatican City, January 24, 2014, Memorial of St. Francis of Sales, and which can be read entirely in https://w2.vatican.va/content/francesco/en/messages/communications/documents/papa-francesco_20140124_messaggio-comunicazioni-sociali.pdf

Naopak kultura dobrého bydla / prosperity a svůdnost pomíjivosti/ z nás neudělá následovníky Ježíše,¹² který je Osobou setkávání, nebo ještě lépe Bohočlověkem, který přichází setkat se s každým člověkem.

Manželským párům papež František říká: “Nedovolte kultuře pomíjivosti, aby si vás podrobila.”¹³ Potřebujeme si znovu přečíst *Evangelii gaudium*, které popisuje drama kultury "spotřebuj a zahod" (EG 53), do které jsme ponořeni, a která přináší vyloučení a smrt. Tomu se vzpírá univerzální společenství, do kterého jsme všichni voláni. Můžeme říci spolu s Alonsem Schökelem (velkým biblistou), že každé zabití člověka je zabití bratra, jednoduše proto, že každý člověk je bratr nebo sestra.¹⁴

Je zajímavé si připomenout slova papeže Františka v jeho promluvě na Zelený čtvrtek, kterou sloužil pro uprchlíky, kteří unikli válce a násilí, a při které omyl nohy mužům i ženám z rozličných kultur a náboženství: *Jsme různorodí, odlišní, máme různou kulturu a náboženství, ale jsme bratři a sestry a chceme žít v míru.*¹⁵

Jsme bratři a sestry, to je postoj papeže Františka, který na sebe pohlíží jako na jedince nekonečně milovaného Bohem. Motto na jeho erb je *miserando atque eligendo* (milosrdenstvím a volbou). Je převzato z homilií sv. Bedy Ctihodného, kde se v komentáři k povolání Matouše (Mat 9: 9-13) píše: *Vidit ergo lesus publicanum et quia miserando atque eligendo vidit, ait illi Sequere me (Ježíš spatřil celníka, a když na něj pohlédl s láskou a vyvolil jej, řekl mu: Následuj mě).* Těž na vatikánských webových stránkách čteme:

*Tato homilie se zabývá Božím milosrdenstvím a zaznívá v Liturgii hodin o svátku sv. Matouše. Tato skutečnost má zvláštní význam i pro život a spiritualitu současného papeže. Právě o svátku sv. Matouše v roce 1953 totiž mladý Jorge Mario Bergoglio ve svých 17 letech zakusil ve svém životě zvláštním způsobem přítomnost milujícího Boha. Po zpovědi pocítil, že se jeho srdce dotkl Bůh, nechal do něj sestoupit své milosrdenství a svým milujícím pohledem ho povolal k řeholnímu životu po příkladu sv. Ignáce z Loyoly.*¹⁶

Nemělo by nás překvapit, že na konci buly *Misericordiae Vultus* papež píše: *Milosrdenství má platnost, která sahá za hranice církve. Vztahuje nás k judaismu i k islámu, které jej považují za jeden z nejvýznamnějších atributů Boha.* (MV 23).

V *Setkání s brazilskými vedoucími činiteli* nacházíme jiný příklad jeho vnímavosti, když řekl: *Bratrské vztahy mezi lidmi a spolupráce v budování spravedlivější společnosti - to není idealistický sen, ale plod koordinovaného úsilí ze strany všech, ve službě společnému dobru. Povzbuzuji vás k tomuto závazku společnému dobru, závazku, který vyžaduje od každého rozum, opatrnost a velkorysost.*¹⁷

Můžeme také říci, že *kultura setkávání se žitá* Ježíšem Kristem, znovu oživlá ve svatém Františkovi a zaníceně pěstovaná papežem Františkem nám pomáhá a povzbuzuje nás na cestě bratrství.

¹² Srv. http://it.radiovaticana.va/storico/2013/05/27/il_papa_cultura_del_benessere_e_fascino_del_provvisorio_non_ci_fann/it1-695807

¹³ Srv. <http://www.lastampa.it/2014/02/14/vaticaninsider/ita/vaticano/fidanzati-non-lasciatevi-vincere-dalla-cultura-del-provvisorio-9zq72UhfogbfmqzdqLR2l/pagina.html>

¹⁴ L. Alonso Schökel, *Dov'è tuo fratello? Pagine di fraternità nel libro della Genesi.*

¹⁵ Mass of the Lord's Supper, *Homily of his Holiness Pope Francis to the refugees*, C.A.R.A. Auxilium Castelnuovo di Porto (Roma), Holy Thursday, 24 March 2016, in http://w2.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2016/documents/papa-francesco_20160324_omelia-coena-domini.html

¹⁶ <http://w2.vatican.va/content/francesco/en/elezione/stemma-papa-francesco.html>,
<https://www.cirkev.cz/archiv/130318-znak-svateho-otce-frantiska-zverejnen>

¹⁷ Apostolic Journey to Rio de Janeiro on the occasion of the XXVIII World Youth Day, Meeting with the Brazil's Leaders of Society, *Address of pope francis* (Municipal Theatre, Rio de Janeiro Saturday, 27 July 2013), in https://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2013/july/documents/papa-francesco_20130727_gmg-classe-dirigente-rio.html

4. Radost

Radost, jako plod *kultury setkávání se* umožňující nám žít ve společenství, je čtvrtým slovem zvoleným pro toto krátké srovnání mezi sv. Františkem a papežem Františkem.

V Nepotvrzené řeholi Chudičků cituje pasáže evangelia sv. Jana, 17:13, kde Ježíš říká: *Otče ... nyní jdu k tobě, ale toto mluvím ještě na světě, aby v sobě měli plnost mé radosti.* Je to ten druh radosti, kterou Ježíš přenáší na své učedníky, kteří *se zaradovali, když spatřili Pána (Jan 20:20).*

Františkánské prameny nám říkají, že *Blažený František se ze všech sil snažil o to, aby i v době, kdy se nekoná modlitba, měl stále vnitřní i vnější radost. A totéž miloval i u svých bratří. Káral je za smutek i vnější zádumčivost.*¹⁸

Pokud jde o papeže Františka - první věc, která na nás zapůsobí, je jeho radost ze setkávání s lidmi, obzvláště s nemocnými a křehčími osobami, nebo při objížďkách svatopetrského náměstí v papamobilu. Přináší jim a přenáší na ně jistý druh radosti; a výměnou dostává od ostatních. Je to radost, která zůstává v jeho srdci a stává se součástí jeho programu římského biskupa, papeže.

Obrátme nyní pozornost na jeho encykliku *Evangelii gaudium* o hlásání evangelia v současném světě,¹⁹ která začíná slovy: *Radost evangelia naplňuje srdce i celý život těch, kdo se setkávají s Ježíšem.* (EG 1). Radost je plodem setkání se Synem Božím a Synem Mariiným. Text pokračuje: *Ti, kdo přijímají spásu od něj, jsou vysvobozeni z hříchu, ze smutku, z vnitřní prázdnoty a z osamění.* (tamtéž)

Ve své homilii během *Missa chrismatis* roku 2015 papež František řekl biskupům a kněžím: *“Jsme přátelé [Ježíše]: to je naše radost. Pokud Ježíš pase své stádo uprostřed nás, nemůžeme být pastýři, kteří jsou otráveni, bědující nebo ještě hůře, znudění ... Unavení ano, ale s radostí těch, kteří slyší Pána, jak říká: “Pojďte, požehnaní mého Otce” (Mt 25:34).²⁰*

Jak zdůrazňuje P. Humberto Miguel Yáñez SJ již v úvodu k *Evangelii gaudium*, papež František spojuje dvě apoštolské exhortace blahoslaveného papeže Pavla VI: *Gaudete in Domino* (9. května 1975) a *Evangelii Nuntiandi* (8. prosince 1975).²¹ To jednoduše znamená, že Evangelium a radost jsou neoddelitelné.

Závěr

Ten, kdo se neuzavřel a má odvahu naslouchat evangeliu, je otevřený Božímu milosrdenství (které vždy odpouští), svým bratřím a sestrám, se kterými sdílí obdržené dary, ten najde pravou radost, která nemůže být zarmoucená; takový člověk zaplaví svět světlem, které nikdy nezhasne.

¹⁸ Zrcadlo dokonalosti, 95, Františkánské prameny, Křesťanská akademie 1982

¹⁹ http://w2.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html

²⁰ http://w2.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2015/documents/papa-francesco_20150402_omelia-crisma.html

²¹ *Evangelii gaudium: il testo ci interroga. Chiavi di lettura, testimonianze e prospettive*, a cura di Humberto Miguel Yáñez SJ (Roma 2014) pag. 11.